

Rákóczy Anita

Leforrázva

VÁNDORISTENEK

A z istenek magukra hagyták Kárpáti Péter Titkos Társulatát a Fogasházban 2010. április 26-án. A Vándor Nagy Zsolt. Maguk a nézők az írói-rendezői kinyilatkoztatás szerinti Vándoristenek. Nekem, az előadást félig halló és még kevésbé értő, kukkoló szerepbe invitált földi halandónak mégis úgy tűnik, hogy az egyetlen omnipotentát itt Kárpáti Péter. Ő a nagy játékmester, aki rendszerint az aznap esti fellépés előtt néhány órával találja ki az egyszer használatos, soha meg nem ismételt sztorit, és osztja meg a színészekkel a rájuk vonatkozó információk egy szeletét. Ezek után összeereszti, és színházi helyzetben élénk állítja őket, majd az előadás alatt cetlikkel, mobiltelefonon irányítja élesben a cselekményt, terelgeti a neki tetsző irányba, avagy kifeje a zsákutcából. Ezúttal nem járt sikerrel.

A *Vándoristenek*, ahogy a rendező-házigazda bevezető szavaiból a Fogasház udvarán kiderült, nem hagyományos színházi produkció, és nem is pusztán improvizáció, hanem Kárpáti hónapok óta tartó műhelykísérletének azon fázisa, amely az alkotók szerint már igényelte a közönséget. Minden este más színészek, változó helyszínek, új történet – a kritikus nehéz helyzetbe kerül, ha a *Vándoristenek* bármiféle ismertetésébe, értékelésébe kezd. Két út van: végignézhet minden egyes előadást, megismerve a társulat és a látottak belső dinamikáját, majd eljuthat összegző következtetéseikig – vagy felvállaltan csak az általa megélt, neki jutott, a többi, azonos című produkció kudarcait és eredményeit nem tükröző *Vándoristenek*ről ír, kihasználva annak definíció szerinti egyszeri és megismételhetetlen természetét. Kárpáti standard és védőháló nélküli előadást hozott létre, amellyel vállalja azt a kockázatot, hogy a sok gól mellett néhány öngólt is lő magának.

A dramaturg, Sebők Borbála felvezet minket a törött és vakablakokkal szegélyezett, körfolyosós bérház egy első emeleti lakásába. Biztonsági okokból két részletben megyünk: húsz ember nekivág a korlát nélküli, foghíjas lépcsőnek, a nézők másik fele Kárpáttal az udvaron vár a sorára. Az első csoportba kerülök, így a lent maradt többiekkel bármi megeshet, amíg én odakeveredem a kedélyesen berendezett szoba-konyhában egy padhoz. Nekik már, ha kicsit is, de más a történetük.

A színészek – Herczeg Tamás, Lőrincz Zsuzsa és Stefanovics Angéla – nem köszöntenek bennünket, hanem mintha ott se lennénk, próbálják az otthonosság benyomását kelteni az IKEA-bútorok között. Középen asztal, székek. A nézők az elnyújtott, téglalap alakú térben a falak peremén ülnek, ki ahol tud. A falon tükrök, Robert De Niro a *Taxisofőrből*, valahonnan lóg egy göndör, fekete paróka. Főzőcskézés zajlik, villanyrezsón gőzölög a víz, rizs készül, a lányok a konyhában sűrögnek-forognak és társalognak, de annyira minden emeltségtől mentesen, hogy a konyhasaroktól távolabb ülőknek máig titok marad a beszélgetés tárgya. Várnak valakit. Herczeg Tamás mobilja megcsörren, felveszi. Majd zenét tesz fel. Valamilyen nagy buliról kezdenek el beszélni, ahol harminc em-

ber volt, aztán valaki énekelni kezd az utcán. Sebők Borbála is bent ül a közönségben, ő is megejt egy telefont, mintha a cselekmény része lenne, de a továbbiakban sem a hívásról, sem Borbáláról nem tudunk meg semmit. Kiderül lassanként, hogy Nagy Zsoltot várják, neki szól a készülődés. Újabb mobiltelefon, ezúttal Zsolt hívja Tamást, hogy késik. Szóba kerül egy születésnap, valamint az, hogy a *Szörprájzpartiban* az író-rendező megtanította Tamásnak, hogyan kell két szólamban furulyázni az orrán. Végre megérkezik Zsolt, megtudjuk, hogy születésnapja van, őt ünnepli a társaság, egyébként pedig a Ruttkai Éva Színházból jön, ahol Mundruczó Kornéllal próbált. Kap egy kis sört, koccintanak. Újabb *Szörprájzparti*-népszerűsítés után az újdonság erejével mesélik el egymásnak az

Nagy Zsolt

Stefanovics Angéla, Szabó Zola,
Nagy Zsolt és Stork Natasa

Koncz Zsuzsa felvételei

összejáró barátok, hogy Zsuzsi nyolc és fél éve házas, Zsolt pedig tizenegy éve nő, és három fia van.

Mire közel másfél óra után halványan felsejlik a *Vándoristenek* nekünk kiszabott története, miszerint ők négyen fiatalon megfogadták, hogy húsz évvel később, pont ezen a napon találkoznak, már régen feladtam, hogy az esemény- és információmozaikokból megpróbáljam nyomozóként összerakni a képet. Negyvenöt perc után hangzik el az első valódi beszélgetésfoszlány a sehova se fejlődő helyzetet kínosan megoldani akaró színészek között: Zsolt elmesél egy anekdotát egy, a Nyugati mögött sétáló, belvárosi öregasszonyról, az országgyűlési választásról és egy nőről, aki az eredményeket ünnepli egy étteremben. Bár ez a zárt számként megjelenő mellékszál sem vitte tovább a cselekményt, mégis megköny-

nyebbülés volt, hogy rövid ideig erőlködés nélkül oda lehetett rá figyelni, pusztán a színészi és tartalmi megformálása miatt, ami ilyen körülmények között komoly művészi teljesítménnyé válik.

Hogyan is főzik ezt a levest? Kárpáti kitalál egy történetet, amelyet rajta kívül senki nem ismer a maga teljességében, részinformációkat közöl a bizonytalanságban hagyott színészekkel, és leás néhány időzített meglepetés-aknát, ami remélhetőleg felrázza majd a társaságot, és összerántja a szálakat a produkció folyamán. A mélypont akkor következett be, amikor a színészek véletlenül előbb léptek rá Kárpáti aknájára, mint ahogy annak robbannia kellett volna. A következő történet: a feszültség szempontjából leült előadásban egyszer csak elhangzik, hogy a baráti társaságnak eredetileg nem négy, hanem öt tagja volt, és Tamás megkérdezi Zsoltot, szokott-e bizonyos Zolára gondolni. Ez a név ekkor hangzik el először. Erre Zsolt – akinek ez nyilván valamilyen elfojtott emlékére, régi bűnére tapintó érzékeny pontja, hiszen vízbe fulladt egykori barátjuk halálában tisztázatlan módon, de neki is része volt – átmenet nélkül, a színpadi előzmények tükrében teljesen indokolatlanul felpörgeti magát, lekapja a forró vízben készülő rizst a platniról, és dühében teljes lendülettel a földhöz vágja a szoba közepén. A tűzhöz legközelebb ülő néző ekkor ki tudja hányad fokú égési sérülésekkel távozik a helyszínről, mások méltatlankodva törölgetik magukat. A rizs szanaszét terül a padlón. Ebből születik az újabb, ezúttal érthetőbb színpadi konfliktus: oda a vacsora, és Zsuzsinak takarítania kell.

A színészek ezek után lázasan elkezdik keresni a kiutat: Tamás gitározik, Zsolt módszeresen beletapoossa a rizst a parkettába, hátha legalább azt táplálja, ha már a kínai gyerekek éheznek. Végül mind a négyen nekiállnak Zola szellemét megidézni. Ez ismét zsákutcába vezet, hiszen akárhogy próbálkoznak gyertyákkal, villanyleoltással, az ábécé betűinek felrajzolásával, különös tekintettel a dz-re és a dzs-re, a szellem csak nem jelenik meg. Háromszor futnak neki, és háromszor menekülnek ki a helyzetből. Majd amikor az utolsó kísérlet is kudarcba fullad, az addig passzív Szabó Zola feláll a nézők közül, hogy segítsen megidézni magát. A megváltó hazabocsátás, a „jó, srácok, mára ennyi” előtt még végig kell hallgatnunk az előadás egyik legkínosabb részét, Zsolt és Zola beszélgetését létről, nemlétéről, életről és halálról. Ezen a ponton érkezünk el az állítólagos történet traumatikus magjához – nem véletlen, hogy éppen ekkor válik kínzóvá az írott drámai szöveg hiánya, amit a színészek esetleges, átélés nélküli, tartalmatlan mondatai minden igyekezetük ellenére sem pótolhatnak.

A *Vándoristenek* Kárpáti Péter szerint magáról a játékról szól, arról, hogy előadásról előadásra hogyan találtatnak és születnek meg eljátszásra alkalmas és érdemes élethelyzetek. A kísérlet mindenképpen fontos, figyelmet érdemel, és az sem kétséges számomra, hogy voltak és lesznek a történetükben sikeresebb megoldások. Halász Péter 1994-ben a Kamrában *Hatalom, Pénz, Hírnév, Szépség, Szeretet* címmel megcsinálta az „eldobható színházat”: a *Népszabadság* egyes cikkeiből az író–színész–rendező–zeneszerző stáb hozta létre két hónapra keresztül az előadásokat, minden nap más, változó színvonalú produkciót, melyekben azonban közös volt a dialógusokban megírt, rögzített alap és az átgondolt, párbeszédképes, nem véletlenszerűen alakuló mondanivaló.

Kárpáti egyenletében lényegesen több a színészeknek tartogatott ismeretlenek száma. A színészi improvizáció szabadságát lefojtja a sztori töredékes ismerete, a folyamatos agymunka, amellyel a történetet igyekeznek valahogy kikerekíteni a második óra végére. Így az improvizációhoz olyannyira szükséges, rögzített pontok hiánya és a túlzott beszorítottság, a telefonon irányított marionett-lét miatt többszörösen kiszolgáltatva viszik vásárra a bőrüket. Ezért nehéz válaszolni arra a végső kérdésre, hogy a néző vagy a színész volt-e jobban leforrázva a *Vándoristenek* 2010. április 26-i előadása után.